

Cinsiyet eşitliği

Bazı temel kavramlar

“Genç olmak ve planlayabileceğin ve üzerinde düşler kurabileceğin bir yaşama sahip olmak güzel olmalı. Bunun ötesinde genç bir kadın ya da genç bir erkek olmak eşit derecede güzel olmalı. Gerçek hayatta, birçok genç insan plan yapma, hayal kurma haklarından, bunun ötesinde güvenlik içinde olma ve onurlu bir yaşam sürme haklarından mahrum bırakılıyor. Gerçek hayatta, bir kız ya da bir erkek olarak dünyaya gelmek hatırı sayılır bir fark yaratıyor. Temel hakların ihlali bakımından genç kızlar daha büyük risk altında bulunuyor.”²³

1970’ler ve 1980’lerde kadın aktivistler “kadınları ekonomik gelişme sürecine dahil etmek”ten bahsediyorlardı. 1990’larda ise toplumsal cinsiyetle ilgili konuların kalkınma politikaları ve planlarına dahil edilmesinden bahsedilmeye başlandı.

Bugün “kadın hakları” ve “cinsiyet eşitliği” terimlerinin her ikisi de kullanılıyor. Bu terimlerin anlamı nedir ve aralarındaki fark nedir? “Kadınların insan hakları” kavramı kadın haklarının insan hakları olduğu anlamına vurgu yapmak için kullanılır. Yani kadınlar insan varlıkları oldukları için insan haklarından yararlanma yetkisine sahiptir. Bu düşünce kadın temasını insan hakları hareketinin bir parçası haline getirir. Aynı zamanda da insan hakları ilkelerini kadın hareketinin bir parçası haline getirir.

Cinsiyet eşitliği, her iki cinsiyetin de tüm kamusal alan ve özel yaşam alanlarında eşit seviyede yetki sahibi olması, bu alanlara eşit seviyede katılımı ve bu alanlarda eşit seviyede görünür olması anlamına gelir. Cinsiyet eşitliği cinsiyetler arasındaki farkların zıttı değil cinsiyet eşitsizliğinin zıttı olarak düşünülmelidir. Cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklerin toplumsal hayata tam katılımı için uygun ortamın geliştirilmesini amaçlar. İnsan haklarında olduğu gibi cinsiyet eşitliği için de sürekli mücadele verilmesi, eşitliğin korunması ve özendirilmesi gerekir.

‘Toplumsal cinsiyet’ terimi kadın ve erkek cinsiyetleri için biçilmiş, toplum tarafından belirlenmiş rolleri temsil eder. Cinsiyet rolleri bu yüzden sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel ortamlara bağlıdır ve bu roller ırk, etnik köken, sınıf, cinsel yönelim ve yaş da dahil olmak üzere birçok öğenin etkisi altında kalır. Cinsiyet rolleri öğrenilir. Bu roller kültürden kültüre farklılık gösterirken bir kültürün kendi içinde de farklılıklar olabilir. Bir kişinin biyolojik cinsiyeti değişmezken o kişinin taşıdığı cinsiyet rolleri değişim gösterebilir.

Sosyalleşme ve kalıpyargılar üzerine yapılan tartışmalar, sosyalleşmenin eski formlarının, yeni kimlik ve bireysellik formları için alan yarattığını ortaya çıkardı. Sosyalleşmenin ‘yeni’ formları eski formların yerini alsada günümüzde geçmişin benzer kalıpyargısal beklentilerinin tekrar edilmesi ve gene geçmişe benzer sonuçlar üretilmesi durumu sözkonusu. Aile, okul ve çalışma ortamının etkileri artık o kadar güçlü olmayabilir, fakat yeni bilgi teknolojileri ve filizlenmeye başlayan yeni kültürel pratikler (müzik, medya ve televizyonda) devreye girerek kadınların ikinci derecedeki konumlarının sürekliliğine sebep oluyor ve erkeğin sosyal iktidarını güçlendiriyor olabilir.”²⁴

Kadın haklarının benimsenmesiyle ortaya çıkan değişimlere uyum göstermek erkekler için ne kadar kolaydır?

İlgili etkinlikler

- Farklı Ücretler, sayfa 107.
- Aile içi ilişkiler, sayfa 114.
- Kadın ve erkek kahramanlar, sayfa 142.
- Cinsellik konuşma zamanı!, sayfa 156.
- Eşitlik diyarına giden yol, sayfa 185.
- Ben kimiz?, sayfa 257.
- Çalışma yaşamı ve bebekler, sayfa 260.

Kadın hakları ihlallarına örnekler

Aile içi şiddet

Kadına yönelik şiddetin en sık rastlanan şekli aile içi şiddettir. Aile içi şiddet uzun yıllar devlet ve adli sistemin müdahale edemeyeceği özel bir mesele olarak kabul edildi. Gerçekte aile içi şiddet kadının fiziksel ve psikolojik sağlığına karşı sadece bir saldırı ve kadının insan haklarının ihlal edilmesi değil aynı zamanda kanunlar karşısında suç işlemek anlamına da gelir.

İstatistiklere göre bir kadının partneri ya da eski partneri tarafından dövülmesi, saldırıya uğraması hatta öldürülmesi olasılığı bunların bir başka insan tarafından yapılma olasılığından daha yüksek.

- Avrupa ülkelerinde –ülkenin durumuna göre– kadınların % 20 - % 50'si aile içi şiddet kurbanı.
- Aile içi şiddet, toplumun her katmanında ve her yaş grubunda görülüyor.
- Aile içi şiddet farklı şekillerde uygulanabiliyor: fiziksel, cinsel, psikolojik ve yapısal.
- Beş kadından biri yaşantısının her hangi bir döneminde cinsel saldırıya maruz kalıyor. Kurbanların yaşları 2 ayla 90 yıl arasında değişiyor.
- Saldırganların % 98'i erkek ve % 50'si evli erkek, ya da bu kişiler fiili olarak evli ya da çift olarak yaşıyor.
- Tecavüzlerin % 70'i önceden tasarlanıyor ve saldırganların sadece % 3'ünde akli denge sızlik var.
- Çoklu tecavüz vakalarında artış gözleniyor.
- Verilere göre çok genç yaşta kızlara yönelik saldırılarda artış var.

“Ortaya çıkan istatistikler, dünyanın hangi noktasıyla ilgili olursa olsun çirkin bir tablo sergiliyor ... Hiçbir ülke ya da bölge aile içi tacizde istisnai bir duruma sahip değildir”. UNICEF'in 2000 yılında kadınlara ve kız çocuklarına yönelik aile içi şiddet üzerine hazırladığı rapor işte böyle diyor. 2000 yılında yayınlanan bu rapor aile içi şiddeti küresel boyutta inceleyen ilk girişimdir.

Kadın ve kız çocukların ticareti

Her yıl milyonlarca erkek, kadın ve çocuk dünya çapında yürütülen insan ticareti faaliyetlerinin kurbanı oluyor. İnsan ticareti kurbanlarının maruz kaldığı koşullar kölelik boyutuna ulaşıyor. Bu insanlar arasından binlerce kadın ve kız çocuk tuzağa düşürülüyor, kaçırılıyor ya da satılıyor, fuhuşa ya da farklı cinsel kölelik yöntemlerine zorlanıyor. Günümüzde bu süreç küreselleşme ve modern teknolojilerle iyice kolay hale geldi. İnsan ticaretinin altında yatan sebepler arasında yoksulluk, işsizlik ve eğitim yetersizliği bulunuyor. Bu sebepler insanları yaşam kalitelerini artırmak üzere risk almaya itiyor. Sanayileşmiş ülkelerde endişe yaratan eğilimlerden biri de “ucuz ve vasıfsız işgücünün kullanımı, bununla birlikte kadın ve çocukların fuhuş ve pornografiyle sömürülmesidir.”²⁵

İnsan ticareti aslında çok da yeni bir yöntem değil, fakat saf ve ümidini yitirmiş genç kadınların cinsel kölelik için satılması küresel ekonominin en hızlı büyüyen suç eylemlerinden biri haline geldi. “Belli bazı gelişmekte olan ülkelerle (Kuzey ve Orta Afrika, Latin Amerika ve Asya) varış noktası olan Batı ülkeleri arasındaki insan ticareti akışı devam ediyor. Bununla birlikte en çarpıcı durum ise ... Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden Avrupa Birliği'ne ticareti yapılan kadın ve çocukların sayısındaki artış. Batı Avrupa'ya her yıl satılan kadın ve çocukların sayısı 120.000 olarak tahmin ediliyor.”²⁶ Kadın ve çocukların –ve genel olarak insanların– ticareti uzun yıllardır Avrupa Konseyi'nin çalışma gündemindeki öncelikli konulardan biridir.

Kadın sünneti

Yaklaşık 130 milyon kadar kız çocuğu ve kadının hayatını etkileyen kadın sünneti Afrika'da yaygın olarak uygulanıyor. Kadın sünneti kadınlara zarar veren kültürel bir uygulamadır. Bu yön-

Önemli günler

8 Mart

Uluslararası Kadınlar Günü

25 Kasım

Uluslararası Kadına Yönelik Şiddetin Yok Edilmesi Günü

Dünyada her yıl iki milyon kız çocuğu bu şekilde sünnet ediliyor. Bu rakam sünnet edilmiş 130 milyon kadına ekleniyor.²⁷

tem, kadının yaşama hakkını ihlal ederken, kadının aynı zamanda vücut bütünlüğü, sağlık ve cinsellik haklarını da çiğniyor. Kadın sunneti en çok genç kızlar üzerinde uygulandığından çocuk haklarıyla ilgili ciddi soruları da gündeme getiriyor.

Ve çatışma alanları...

Son yıllarda Bosna, Kamboçya, Çeçenistan, Haiti, Peru, Somali ve Sierra Leone, Doğu ve Batı Tımor ve dünyanın diğer çatışma alanlarından kadına karşı şiddet vakaları bilgisi geliyor. Uluslararası toplum, sayısı hayli küçük olan *ad hoc* uluslararası suç mahkemelerinin –örneğin Yugoslavya ve Ruanda için kurulanlar– ihtiyacına yanıt vermek üzere alternatif çözümler üretmek zorunda. Bu mahkemeler faydalı ve gerekli olsa da kadın haklarının korunması için ne yeterli ne de elverişliler.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi

“tecavüzün bir savaş suçu olarak benimsenmiş olmasına rağmen, bir savaş silahı olarak sistematik olarak uygulanmaya –Kosova ve Çeçenistan’daki çatışmalarda görüldüğü gibi– devam edilmesinden dolayı üzündür. Bu suç sadece psikolojik travmaya sebep olmamakta, bunun yanında zorunlu hamileliğe de yol açmaktadır.”²⁸

Kadınlara ve kız çocuklarına karşı uygulanan şiddete bir son vermek için ne yapılabilir?

Mevcut uluslararası insan hakları aygıtları

Birleşmiş Milletler tarafından ilk kadın konferansı (Meksiko, Meksika, 1975) düzenlendiğinden beri kadınlar ve erkekler arasında eşitliği sağlama yolunda önemli ilerlemeler kaydedildi.

Birleşmiş Milletler Kadın Kalkınma Fonu (UNIFEM) 1976 yılında bu alandaki yenilik ve değişimleri maddi olarak desteklemek için kuruldu. Fon, o zamandan bu yana gelişmekte olan ülkelerde yürütülen, kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal anlamda gelişimini amaçlayan sayısız proje ve girişime destek verdi.

Kadına karşı ayrımcılığı yasaklayan ve hükümetleri kadınların eşitliği için önlemler almaya zorunlu tutan ilk bağlayıcı uluslararası belge Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (“Kadın Sözleşmesi” ya da CEDAW)’dir. Bu sözleşme 1979 yılında benimsendi, 1981 yılında ise yürürlüğe girdi.

Sözleşme kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı yok etmeyi amaçlar. Ayrımcılık sözleşmenin I. maddesinde “kadınların, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama” olarak tanımlanır. Taraf Devletler sözleşme kurallarına uydularına dair düzenli rapor sunmak zorundadırlar.

Son on yıl boyunca insan haklarına ait sınırlı kavramları zorlama yönünde küresel bir hareket ortaya çıktı. Bu hareket kadın haklarının, ikinci derece insan hakları olarak görülmesine karşı çıkmaktadır.

1999 yılında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu CEDAW’a seçmeli protokol ekledi. Protokol Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi tarafından geliştirildi. 2000 yılında yürürlüğe giren Seçmeli Ek Protokol, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi’ne kadınların bireysel ya da grup olarak suç duyurusunda bulunma fırsatını sağladığı için, kadın haklarının korunmasında önemli bir adım niteliği taşıyor. Protokol aynı zamanda kadın hak-

“İnsan hakları alanında kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlik ve farklılıklar hakiki demokrasinin ilkeleriyle tutarsızlık içindedir.”

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Karar 1216 (2000).

larının ciddi şekilde ya da sistematik olarak ihlal edilmesi hallerinde soruşturma başlatması için Komite'ye yetki veriyor. Buna rağmen, Protokol'ü onaylayan devletlerin kendi topraklarında meydana gelen insan hakları ihlallerini incelemek üzere Komite tarafından getirilen bir talebi reddetme seçeneği olduğu için Protokol'ün yetkisi hayli sınırlıdır.

Avrupa Konseyi'nce kadın ve erkekler arasındaki eşitlik temel bir insan hakkı meselesi olarak görülmektedir. Bu konu Kadın Erkek Eşitliği Yürütme Komitesi'nin sorumluluğundadır. Konsey bünyesindeki hükümetler arası bir organ olan Komite analiz, araştırma ve değerlendirmeler yapar, strateji ve siyasi önlemleri belirler ve gerekli hallerde uygun yasal aygıtlara karar verir.

1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dördüncü Kadın Konferansı yaklaşık 47.000 kadın ve erkeği bir araya getirdi. Bu konferans, hükümetler ve STK yetkililerinin yer aldığı en geniş katılımlı Birleşmiş Milletler konferansı olma özelliğini bugün hâlâ koruyor. Bu tarihi buluşmada 189 ülke oy birliğiyle Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nu benimsedi. Hükümetler uygulanacak her politika ve programda cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi konusunu dikkate alacakları sözünü verdi. Hükümetler, kaygı duyulması gereken on iki kritik alan belirledi: yoksulluk, eğitim, sağlık, kadına karşı şiddet, silahlı çatışma, ekonomi, iktidar ve karar alma, cinsiyet eşitliği için gerekli kurumsal mekanizmalar, insan hakları, medya, çevre ve genç kızlar.

Eğitim ... çözüm

Bu alanda atılacak önemli bir adım, hakların tanınması aşamasından hakların insanları güçlendirme boyutuna geçiş olacaktır. Tüm insan hakları eğitimleri insan hakları görüşünün hassas doğasına karşı duyarlı olmalı, kadınların ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların karşılanması arasındaki farklara saygı göstermelidir. Bu duyarlılık olmadan insan hakları eğitimi kadınlar üzerinde baskı kurmanın ya da kadınları kontrol etmenin başka bir şekline dönüşebilir. *Eğitim*, toplum normlarının, bilgi düzeyinin ve becerilerinin geliştirilmesinde rol oynadığı için cinsiyet eşitliği anlayışının geliştirilebileceği temel araçtır.

"Cinsiyet temelli şiddetle mücadele edilmesi ve cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi, eğitime ve toplumun her katmanından insanın –özellikle genç kadınlar ve erkekler, azınlık grubu üyeleri– aktif ilgisine ihtiyaç duyar, hem de başlangıçtan itibaren." ³⁰

Bir eğitmen ya da gençlik lideri olarak gençlerle çalışmalarınızda toplumsal cinsiyet konusuna yoğunlaşıyor musunuz?

Referanslar

Connell, R. W., *Gender and power*, Stanford University Press.

Mertus, J., Flowers, N., Dutt, M., *Local action, global change*, UNIFEM and the Center for Women's Global Leadership, 1999.

Williams, S., et al., *The Oxfam gender training manual*, Oxfam Publication, 1994.

Ramberg, I. *Violence against young women in Europe*, Seminar Report, Council of Europe, 2001.

Kadın temalarıyla ilgili bazı faydalı web siteleri

OECD-DAC Gender, www.oecd.org/dac/gender

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), www.unesco.org/gender

Birleşmiş Milletler İstatistik Birimi, Kadın İstatistikleri, www.un.org/depts/unsd/gender

Birleşmiş Milletler Kadın Kalkınma Fonu (UNIFEM), www.undp.org/unifem

Women Watch, www.un.org/womenwatch

European Women's Lobby- EWL (Avrupa Kadın Lobisi), www.womenlobby.org

Women Against Violence Europe- Wave Network (Avrupa Şiddet Karşı Kadınlar), www.wave-network.org

Men Against Violence Against Women- MAVAW (Kadına Yönelik Şiddete Karşı Erkekler), <http://menagainstviolence.tripod.com>

Young Women from Minorities- WFM (Genç Azınlık Kadınları), www.wfmonline.org

Temel sorun, eşitlik için kullanılan tanımın teorideki eşitlikten çok daha dar bir anlamda kullanıldığıdır. Bunun sonucunda ayrımcılığa karşı korunmak her zaman mümkün olmamaktadır. İkinci bir sorun ise, kadınların bu soruları "hakim görüşe sahip" toplum kesimlerinin dışında tartışmak zorunda kalmış olmasıdır. Üçüncü sorun ise kadınların birçok ülkede, karar alma yapılarında zayıf bir pozisyona sahip olmasıdır.²⁹